

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет фізичної культури
Кафедра спорту і спортивних ігор

Дипломна робота (проект)
магістра

з теми: **«МОДЕЛЮВАННЯ СПОРТИВНОЇ ПІДГОТОВКИ ЮНИХ
ФУТБОЛІСТІВ 11-15 РОКІВ»**

Виконав: студент 2 курсу, групи FKS2-M22
спеціальності 017 Фізична культура і спорт

Каліноха Олександр Васильович

Керівник: **Костюкевич В. М.,**

доктор наук з фізичного виховання та спорту,
професор

Рецензент: **Стасюк В. А.,**

кандидат наук з фізичного виховання та спорту,
старший викладач

Кам'янець-Подільський – 2023 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. МОДЕЛЮВАННЯ ЯК ОДИН ІЗ СУЧАСНИХ МЕТОДІВ ОПТИМІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ПІДГОТОВКОЮ ЮНИХ ФУТБОЛІСТІВ.....	8
1.1. Управління спортивною підготовкою в командних ігрових видах спорту.....	8
1.2. Чинники, що впливають на змагальний потенціал юних футболістів на етапах базової підготовки	10
1.3. Методичні підходи до моделювання в теорії та практиці спорту ...	16
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	27
2.1. Методи дослідження	27
2.2. Організація дослідження	30
РОЗДІЛ 3. ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ МОДЕЛЮВАННЯ У ПРАКТИЦІ ФУТБОЛУ	32
3.1. Алгоритм розробки базових моделей підготовленості юних футболістів	32
3.1.1. Оцінка модельних показників юних футболістів	32
3.1.2. Характеристика морфо-функціонального профілю юних футболістів.....	34
3.1.3. Рівень фізичної підготовленості юних футболістів на етапі попередньої базової підготовки.....	36
3.1.4. Динаміка показників технічної майстерності	38
3.1.5. Загальнокомандні показники змагальної діяльності	41
3.2. Управління підготовкою юних футболістів на основі модельних показників.....	46
ВИСНОВКИ	55
ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	62

ДОДАТКИ	69
Додаток А.....	69

ВСТУП

Актуальність теми. Футбол як самий популярний вид спорту в Україні приваблює в спортивні секції шкіл, ДЮСШ, СДЮШОР велику кількість обдарованих дітей і підлітків. Проте, недостатнє наукове обґрунтування процесу підготовки футболістів на всіх етапах багаторічного тренування призводить до того, що лише одиниці з них досягають своїх висот. Далекий від бажаного рівень майстерності кваліфікованих команд багато в чому обумовлений прорахунками в побудові тренувального процесу у юних футболістів, особливо на етапі попередньої базової підготовки [6; 16; 41; 58; 67].

При дослідженні оптимізації процесу багаторічної підготовки спортсменів з метою вибору засобів, методів та шляхів організації навчально-тренувального процесу в різних видах спорту велика увага приділяється обліку індивідуальних особливостей спортсмена [36]. Вчені не раз акцентували увагу на те, що індивідуалізація багаторічної підготовки юних спортсменів базується на певних методичних положеннях, а саме: на управлінні тренувального процесу через попереднє моделювання доцільної вікової та кваліфікаційної динаміки параметрів підготовленості спортсменів; переважному удосконаленню провідних компонентів майстерності; конструюванню стандартизованих тренувальних завдань різної спрямованості; способах обліку індивідуальних особливостей спортсменів [38; 47; 68].

Модельні показники відбивають кількісну і якісну міру оцінки певної рухової специфічної діяльності спортсмена, а також його морфо-функціонального стану [1; 27; 51 та ін.]. Використання методу моделювання у спорті дозволяє тренерам визначати ефективність проведеного періоду підготовки, отримувати інформацію про стан спортсменів на тренуваннях, змаганнях і в процесі відновлення та на основі цього вносити корекції у навчально-тренувальний процес. Удосконалення підготовки юних футболістів

передбачає виявлення відповідності рівня їх індивідуальної підготовленості модельним показникам на цій основі створення оптимальних умов для оптимізації тренувального процесу. Таким чином, модельні характеристики і їхнє дослідження на базі реальних процесів та об'єктів на теперішній час стало одним із головних методологічних основ підготовки футболістів [32].

Загальні теоретичні основи моделювання широко досліджувалися в наукових працях В. М. Платонова (2021), В. Поліщук, М. Перепелиця (2006) та ін. Багато уваги цим проблемам відводили і фахівці футболу (Г. А. Лісенчук (2004), В. М. Шамардін (2002), В. М. Костюкевич (2006), В. В. Ніколаєнко (2014).

У залежності від мети управління розрізняють базові, перспективні, теоретичні та математичні моделі [8; 51]. Базові моделі розробляються з урахуванням досягнень певних на етапах тренувального процесу, вони носять переважно інформаційний характер, тому завжди викликають інтерес тренерів.

Отже, застосування сучасних методів моделювання допомагає вирішити актуальні питання оптимізації підготовки юних спортсменів. Виявлення тенденції зміни показників підготовленості залежно від віку спортсменів дозволить на науковій основі цілеспрямовано підбирати засоби і методи тренування в кожному віковому періоді з урахуванням співвідношення їх обсягів для різних видів підготовки.

Об'єкт дослідження – контроль підготовленості та змагальної діяльності юних футболістів.

Предмет дослідження – модельні показники різних сторін підготовленості.

Метою нашого дослідження стало визначення базових моделей підготовленості юних футболістів різного віку, які тренуються в групах попередньої базової підготовки.

Для розв'язання поставленої мети були визначені такі **завдання**:

1. Проаналізувати питання управління підготовкою юних футболістів на основі застосування методів моделювання у навчально-тренувальному процесі.

2. Розробити алгоритм створення базових моделей підготовленості.
3. Визначити показники підготовленості та змагальної діяльності юних футболістів груп попередньої базової підготовки.
4. Розробити практичні рекомендації щодо оптимізації підготовки юних футболістів.

Методи дослідження. Вибір методів дослідження визначався поставленими завданнями та існуючими вимогами до проведення педагогічних досліджень. Були використані наступні методи:

- загальнонаукові методи теоретичного рівня; аналіз, узагальнення, аналогія;
- методи емпіричного рівня: педагогічне спостереження, педагогічний експеримент, педагогічне тестування; аналіз протоколів ігор;
- методи математико-статистичної обробки результатів.

Наукова новизна дипломної роботи полягає в тому, що запропонована методика розробки базових моделей була застосована до юних футболістів різного віку із визначенням модельних показників фізичного розвитку, фізичної підготовленості та змагальної діяльності.

Практичне значення одержаних результатів. Експериментальне обґрунтування отриманих базових модельних показників спортивних можливостей і підготовленості юних футболістів, що сприяє оптимізації процесу підготовки; досягненню певних спортивних результатів.

Особистий внесок автора полягає у розробці проблеми, організації і проведенні дослідження, зборі та обробці експериментальних даних, аналізі й інтерпретації отриманих результатів і оформленні тексту дипломної роботи.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дипломної роботи магістра обговорювались на звітній науковій конференції студентів, магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (м. Кам'янець-Подільський 04-05 квітня 2023 року).

Структура та обсяг дипломної роботи магістра. Дипломна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, практичних рекомендацій,

списку літератури і додатків. Вона викладена на 80 сторінках друкованого тексту, містить 6 таблиць та 7 рисунків. Список літератури включає 74 джерела.

ВИСНОВКИ

1. Аналіз та узагальнення результатів опрацювання наукової та науково-методичної літератури дозволяє констатувати, що необхідною умовою для створення наукової теорії управління системою багаторічної та річної підготовки юних спортсменів ігрових видів спорту широке узагальнення практичного досвіду роботи в цій галузі, а також експериментальне виявлення чинників, які в більшій мірі визначають успіх у конкретному виді спорту. Значущість окремих факторів можна з достатньою достовірністю встановити шляхом співставлення їх (кожного окремо чи групи) зі спортивним результатом, показаним спортсменами на цьому етапі (чи з абсолютно кращим), тобто застосуванням сучасних методів моделювання.

2. Визначено, що вдосконалена концептуальна модель управління тренувальним процесом юних футболістів повинна складатися з такої сукупності операцій: тестування спортсменів для визначення рівня спортивної підготовленості; розробка оцінювальних шкал для різних вікових категорій за отриманими показниками; здійснення прогнозування результату спортсмена; порівняння показників фізичної і технічної підготовленості та показників змагальної спортсмена з модельними характеристиками, розробленими для цієї групи, і виявлення відстаючих ланок; індивідуальне планування тренувального процесу спортсмена.

3. Аналіз модельних показників фізичної, технічної підготовленості і змагальної діяльності юних футболістів, розглянуті у нашій роботі дозволяє зробити наступні висновки:

- для цілеспрямованого управління тренувальним процесом юних футболістів в річному циклі підготовки необхідно орієнтуватися на базову модель підготовленості, яка включає морфофункціональні показники, показники змагальної діяльності, фізичної і технічної підготовленості;
- структуру кожної моделі складають модельні характеристики

модельні показники;

- розробка модельних характеристик модельних показників повинна здійснюватися з урахуванням норм критеріїв математичної статистики. Найбільш прийнятною для футболу є п'яти рівнева нормативна шкала: низький, нижче середнього, середній, вище середнього і високий рівень;

- розроблена методика складання показників окремих сторін підготовленості дозволяє визначити базову модель підготовленості юних футболістів, що дає можливість ефективніше вирішити питання відбору і комплектування команд з футболу різних вікових категорій на етапі попередньої базової підготовки.

4. Розроблені базові моделі підготовленості груп 1-го, 2-го, 3-го та 4-го року навчання на етапі попередньої базової підготовки, в яких вперше визначені моделі спортивних можливостей (зріст, індекс маси тіла, частка м'язової і жирової тканини), модель спортивної майстерності (показники фізичної і технічної підготовленості), а також модель змагальної діяльності (кількісні показники техніко-тактичних дій) юних футболістів 11-15 років. Це дозволяє нам констатувати, що морфо-функціональні показники мають тенденцію з віком змінюватися, а саме збільшуються середньо групові показники росту з 160,3 см до 168,7 см, маси тіла з 48,2 кг до 56,2 кг, відповідно й індексу маси тіла з 18,7 г/см до 20,3 г/см; м'язова маса під впливом фізичних навантажень зростає з 35,8 % до 41,4 %, що призводить до оптимізації частки жирової маси з 24,4 % до 19,5 %.

Показники фізичної підготовленості також покращуються, проте їх зміни характеризуються гетерохроністю, що відповідає сенситивним періодам розвитку фізичних якостей. Так, найвищі прирости у показниках швидкості припадають на вік 14-15 років, спритності - 12-13 років, аеробної витривалості – 14-15 років; швидкісно-силових здібностей – у віці з 13 по 15 років.

З'ясовано, що результати тестування в показниках технічної підготовленості повторюють тенденції розвитку фізичних якостей, так як будь яка контрольна вправа пов'язана зі спеціальними фізичними здібностями.

Наприклад, високі результати в тесті «Обведення стояків і удар по воротах» характеризують не тільки добре володіння названими технічними прийомами, але й спритність у поєднанні зі швидкістю виконання вправи в цілому, таке сполучення дало найбільший приріст результатів у віці 12-13 та 14-15 років. Інших два тести (вкидання аути та удар по м'ячу на дальність) мають залежність від розвитку спеціальних швидкісно-силових здібностей, в обох тестах найвищий приріст показників виявлений у віці 13-14 років.

Визначено, що змагальна діяльність юних футболістів на кожному з досліджуваних етапів має свої відмінності. Так, гравців 11-12 років намагаються під час гри використовувати ведення й обведення, а не передачі, також частіше за інших виконують удари по воротах (в середньому 4,2 рази). Наступна вікова категорія 12-13 років у грі відрізняється готовністю до участі у відборах (в середньому 24,4 рази за гру), однак вони найменше націлені на ворота (2,6 удари за гру), саме з цього віку починається збільшення застосування передач і зменшення виконання ведення й обведення. На третьому році навчання в групі попередньої базової підготовки відмінністю в показниках змагальної діяльності є зменшення відборів (21,4 рази) з одночасним збільшенням єдиноборств (з 6 до 8 разів) і ударів по воротах (до 3,2 рази за гру). Показники старшої вікової групи 14-15 років лише незначно відрізнялися від попередніх, що свідчить про тимчасову стабілізацію ігрових дій.

5. Оптимізація підготовки юних футболістів можлива на основі отриманих базових моделей, а також порівнянні отриманих показників з модельними даними інших фахівців. Якщо брати за увагу, що всі сторони підготовленості взаємопов'язані, то визначення певних прогалів у процесі підготовки дозволяє вносити вчасні корективи. Також наявність базових моделей підготовленості, як зазначалося вище, грає важливе значення при відборі та комплектуванні команд.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Асанов Б. І. Системний підхід до управління тренувальним процесом в футболі. Практикум з футболу. К. : Науково-методичний (технічний) комітет ФФУ, 2003. С. 34-37.
2. Ачкасов М. І. Урок футболу. 6-й клас. Фізичне виховання в школах України. 2013. № 5. С. 7-10.
3. Бойченко С. Взаємозв'язок спритності з технічною майстерністю футболістів. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2005. № 2-3. С. 3-5.
4. Букова Л. М., Кровяков В. Ф., Зверянський А. П. Факторна структура змагального потенціалу юних футболістів на етапах підготовки. Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. Серія : «Біологія, хімія». 2008. Т. 21 (60). № 3. с. 28-33.
5. Ванжура В. Оцінювання тренуваності юних футболістів. Фізичне виховання в школі. 2012. № 1. С. 7-8.
6. Васильчук А. Г. Гуртки з футболу в школі : навч. посіб. Чернівці : Технодрук, 2009. 232 с.
7. Віхров К. Методика технічної підготовки школярів у футбольних гуртках. Фіз. виховання в шк. : Наук.-метод. журн. 2007. № 3 (Трав-Черв.). С. 21-23.
8. Вознюк Т. В. Основи теорії і методики спортивного тренування : навчальний посібник. Вінниця : ФОП Корзун Д. Ю., 2016. 240 с.
9. Віхров К. Основи методики навчання й тренування юних футболістів. Фіз. виховання в шк. Київ : Педагогічна преса, 2007. № 2. С. 10-13.
10. Волков Л. Спортивна підготовка дітей і підлітків. К. : Вежа, 1998. 128 с.
11. Волков Л. В. Теорія і методика дитячого і юнацького спорту. К. : Олімпійська література, 2002. 244 с.

12. Денисова Л. В., Хмельницька І. В., Харченко Л. А. Вимірювання і методи математичної статистики у фізичному вихованні і спорті : навч. посібн. для вузів. К. : Олімпійська література, 2008. 127 с.

13. Джус О. Н. Планування навчально-тренувального процесу футболістів. Київ : Науково-методичний (технічний) комітет Федерації футболу України, 2001. 104 с.

14. Дорошенко Е. Ю., Царенко К. В., Шалфєєв П. О. Тестування фізичної підготовленості в системі педагогічного контролю футболістів. Вісник Запорізького національного університету: серія «Фізичне виховання і спорт». 2012. Випуск 3 (9). С. 41-47.

15. Дулібський А. В., Виноградський Б. А. Комплексний контроль у процесі підготовки команд з футболу : [практикум з футболу]. К. : Науково-методичний (технічний) комітет Федерації футболу України, 2003. С. 69-78.

16. Дулібський А. В. Тенденції розвитку сучасного футболу. Практикум з футболу : Матеріали ІІ Всеукраїнської наук.-практ. конф. К., 2001. С. 5-7.

17. Дулібський А. В., Фалес Й. Г. Техніко-тактична підготовка юних футболістів. Київ: ФФУ, 2001. 59 с.

18. Журід С. М. Ефективність навчання юнаків 15-17 років техніко-тактичним діям у футболі. Молода спортивна наука України: зб. наук. пр. Львів : НВФ «Українські технології», 2003. Вип. 7. Т. 3. С.145-148.

19. Журід С. М., Лебедев С. І., Слеман Ребаз. Аналіз показників змагальної діяльності та спеціальної технічної підготовленості футболістів 10-12 років. Слобожанський науково-спортивний вісник: наук.-теорет. журн. Харків: ХДАФК, 2015. Випуск 5 (49). С.52-56.

20. Калинчук Є. Г., Довгий В. М., Столітенко Є. В. Проблеми аналізу тренувального заняття з футболу. Проблеми науково-методичного забезпечення розвитку у молоді інтересу до футболу. Чернівці, 2000. С. 38-44.

21. Коваль С. Індивідуальна підготовка юних футболістів. Молода спортивна наука України. Львів, 2003. Т. 3. С. 88-91.

22. Корягін В. М. Ігрові показники футболістів. Педагогіка, психологія

та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: зб. наук. пр. Харків : ХДАДМ, 2002. № 4. С. 7-12.

23. Костюкевич В. М. Дипломна робота: структура, зміст, методика написання. В. : ТОВ фірма «Планер», 2005. 213 с.

24. Костюкевич В. М., Перепелиця О. А., Гудима С. А. Теорія і методика викладання футболу : навчальний посібник. Остюкевич. Вінниця : «Планер», 2009. 312 с.

25. Костюкевич В. М. Управління тренувальним процесом футболістів в річному циклі підготовки : монографія. 2-е вид. К. : КНТ, 2016. 683 с.

26. Костюкевич В., Стасюк В. Програмування тренувального процесу кваліфікованих футболістів у річному макроциклі. Фізична культура, спорт та здоров'я нації: зб. наук. пр. Вінниця : ТОВ «Планер», 2016. Вип. 1. С. 323-331.

27. Костюкевич В. М. Моделювання змагальної діяльності спортсменів високої кваліфікації в хокеї на траві. Київ : Освіта, 2010. 270 с.

28. Костюкевич В. М. Управління тренувальним процесом футболістів в річному циклі підготовки. Вінниця : Планер, 2006. 683 с.

29. Костюкевич В. М., Шинкарук О. А., Воронова В. І., Борисова О. В. Основи науково-дослідної роботи магістрантів та аспірантів у вищих навчальних закладах (спеціальність: 017 Фізична культура і спорт). Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. 554 с.

30. Круцевич Т. Ю. Контроль у фізичному вихованні дітей, підлітків і молоді : навч. посіб. К. : Олімпійська літературара, 2011. 224 с.

31. Лемешко О. Й. Урок футболу. 7-й клас. Фізичне виховання в школах України. 2011. № 6. С. 11-13.

32. Лісенчук Г. А. Програмування, моделювання та контроль в управлінні тренуванням футболістів. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2001. № 2-3. С. 14-18.

33. Лісенчук Г. А. Теоретико-методичні основи керування підготовкою футболістів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. наук з фіз. виховання і спорту : спец. 24.00.01 «Олімпійський і професійний спорт». К.,

2004. 34 с.

34. Лісенчук Г. А. Управління підготовкою футболістів. К. : Олімпійська література, 2003. 271 с.

35. Максименко І. Г. Змагальна і тренувальна діяльність футболістів : [монографія]. Луганськ : Знання, 2009. 258 с.

36. Максименко І. Г. Етап попередньої базової підготовки у спортивних іграх: експериментальне визначення ефективності традиційної системи тренування. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2010. № 3. С. 49-51.

37. Максименко І. Г. Інноваційні технології в системі підготовки фахівців з футболу. Тези Міжнародної конференції. Футбол в Україні – витоки, традиції, перспективи. Львів-Київ, 2004. С. 262-265.

38. Максименко І. Г. Теоретико-методичні основи багаторічної підготовки юних спортсменів у спортивних іграх : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. наук з фіз. вих. і спорту : спец. 24.00.01 «Олімпійський і професійний спорт», 2010. 44 с.

39. Максименко І. Особливості системи підготовки юних українських спортсменів, що спеціалізуються в спортивних іграх. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві 2012. № 2 (18). С. 300-304.

40. Марченко В. А. Оптимізація швидкісної підготовки кваліфікованих футболістів : Практикум з футболу. К. : Олімпійська література, 2001. С. 21-23.

41. Матяш В. Планування річного циклу технічної підготовки юних футболістів на етапі попередньої базової підготовки. Спортивний вісник Придніпров'я. 2016. № 1. С. 64-69.

42. Михно Л. Урок фізичної культури з елементами футболу для учнів 7 класу. Фізичне виховання в школі. 2011. № 1. С. 21-23.

43. Мошенець О. Д. Методика навчання вправ із футболу. Фізичне виховання в школах України. 2011. № 8. С. 25-29.

44. Наумчук В. І. Теоретико-методичні основи навчання спортивним

іграм : Навчальний посібник. Тернопіль : Астон, 2014. 180 с.

45. Наумчук В. Педагогічні умови вдосконалення технічної підготовки юних футболістів. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. праць Волинського національного університету ім. Лесі Українки. Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. Т.2. С. 264-267.

46. Николаєнко В. В., Байрачний О. В. Організаційно-методичні підходи до побудови навчально-тренувального процесу на етапі початкової підготовки футболістів : порівняльний аналіз. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: зб. наук. пр. Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т імені Лесі Українки, 2014. Випуск 1 (25). С. 76-80.

47. Николаєнко В. В., Байрачний О. В. Стан підготовки футбольного резерву в Україні. Теорія і методика фіз. виховання і спорту. 2010. Випуск 2. С. 32-36.

48. Николаєнко В. В. Раціональна система багаторічної підготовки футболістів до досягнення вищої спортивної майстерності. К. : 2014. 336 с.

49. Овчаренко С., Яковенко А. Управління підготовкою футболістів в підготовчому періоді з урахуванням їх ігрового амплуа. Міжнародна науково-практична конференція «Фізична культура, спорт та здоров'я». 2017. С. 206-209.

50. Петля А. В. Урок футболу. 7-й клас. Фізичне виховання в школах України. 2013. № 5. С. 11-13.

51. Платонов В. М. Теорія та методика спортивного тренування. Київ, 2013. 352 с.

52. Попов А., Віхров К. Організація занять з футболу в школі. Фізична культура в школі, 2001 квітень, спец. Випуск «Футбол у школі», С. 16-18, 22-25.

53. Поліщук В., Перепилиця М. Вивчення змагальної діяльності хокеїстів на траві за допомогою методів моделювання. Фізична культура, спорт і здоров'я нації : зб. наук. праць присвячений 50-річчю інституту

фізичного виховання і спорту. Вінниця, 2006. С. 265-268.

54. Прозар М., Алексєєв О., Петрова Ю. Метрологічний контроль у фізичній культурі і спорті. Для факультетів фізичної культури закладів вищої освіти. Кам'янець-Подільський : Віта Друк, 2023. 90 с.

55. Пшибільський В., Міщенко В. Фізична підготовка футболістів високого класу : монографія. К. : Наук. світ, 2004. 158 с.

56. Пшибільський В., Міщенко В. Функціональна підготовленість висококваліфікованих футболістів. К. : Наук. світ, 2005. 161 с.

57. Ріпак І. М. Футбол : навч. посіб. Львів : Ліга-Прес, 2010. 224 с.

58. Романюк В. Рухові якості у юних футболістів. Слобожанський науково-спортивний вісник : зб. наукових праць. Вип. 8. Харків : ХДАФК, 2011. С. 135-138.

59. Романюк В., Чижик В. Функціональна підготовленість футболістів 11-17 років. Молода спортивна наука України: зб. наук. праць з галузі фізичної культури та спорту. Вип. 10 : у 4-х т. Львів: НІВФ «Українські технології», 2006. Т. 2. С. 385-390.

60. Сергієнко Л. П. Комплексне тестування рухових здібностей людини : навч. посіб. Миколаїв : УДМТУ, 2001. 360 с.

61. Соломонко В. В., Лісенчук Г. А., Соломонко О. В. Футбол. К. : Вид-во НУФВСУ «Олімпійська література», 2005. 196 с.

62. Соломонко В. В., Соломонко О. В. Побудова тренувальних занять з футболу. К. : Технічний комітет Федерації футболу України, 2005. 40 с.

63. Соломонко В. В., Фалес Й. Г., Хоркавий Б. В. Футбол : навч.-метод. посіб. Львів : [б. в.], 2007. 134 с.

64. Спортивні ігри : навчальний посібник для студентів факультетів фізично ї культури педагогічних вищих навчальних закладів : у 2 томах : [Ж. Л. Козіна, Ю. М. Поярков, О. В. Церковна, В. О. Воробйова]; під ред. Ж. Л. Козіної. Том 1 : Загальні основи теорії і методики спортивних ігор. Харків : Вид-во «Точка», 2010. 200 с.

65. Фалес Й. Г., Левчук В. Є. Тестування у футболі та міні-футболі :

метод. посіб. Львів : НФВ «Українські технології», 2005. 112 с.

66. Фалес Й. Г., Огерчук О. Ф., Колобич О. В., Дулібський А. В. Ігри та ігрові вправи техніко-тактичного характеру в підготовці футболістів : метод. посіб. Львів : [б. в.], 1998. 111 с.

67. Футбол : Навчальна програма для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких шкіл олімпійського резерву, шкіл вищої спортивної майстерності. К. : Республіканський науково-методичний кабінет Державного комітету України з питань фізичної культури і спорту, 2003. 105 с.

68. Чорнобай І. М. Розвиток швидкісних якостей юних футболістів : навч.-метод. реком. Львів : Українські технології, 2007. 60 с.

69. Чубур А. І. Вправи на вдосконалення техніки гри в футбол. Фізичне виховання в школах України. 2016. № 5. С. 29-35.

70. Шаленко В. В. Відбір й оцінка тестів для проведення контролю за підготовленістю футбольного резерву. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : Зб. наук. праць. Харків : ХХІІІ, 2004. № 1. С. 306-312.

71. Шамардін В. М. Моделювання підготовленості кваліфікованих футболістів : навч. посібник. Дніпропетровськ : Пороги, 2002. 200 с.

72. Шамардін В. М. Науково-методичне забезпечення підготовки футболістів високої кваліфікації. Київ, 2001. 66 с.

73. Шамардін В. М. Система підготовки юних футболістів. Дніпропетровськ, 2001. 104 с.

74. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів. Ч. 1 Тернопіль : Навчальна книга. Богдан, 2001. 272 с.